

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

Cap. XXII. Quo signo Fideles tempore persecutionis ad synaxim convocarentur. Rejicitur quorundam opinio. Reddita pace publica signa instituta & quae. Lignorum usus apud Graecos, quae Semanteria ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

canonem, ne quis presumeret ante horam tertiam Missam celebrare, non licere ait hanc regulam transgredi, nisi urgente necessitate: tum narrat, se vidisse Leonem Papam, tertium scilicet, diluculo celebrasse. *Vidi, inquit, Leonem Apostolicum diluculo celebrare ad Missam, nescio utrum causâ necessitatis intercedente hoc ageret, an sola potestate.* Hanc verò temporis perversionem non probat, Fulzet enim, ait, potestas ratione decorata. Sed Amalarius de summo Pontifice vitæ sanctitate conspicuo benignius loqui potuisset; ex ejus tamen zelo dignoscimus, legem sive consuetudinem non celebrandi, etiam privatim, ante horam tertiam eo tunc rigore servatam, ut ab illa nemo poterit sine aliorum admiratione & censura deviare.

CAPUT XXII.

Quo signo fideles tempore persecutionis ad Synaxim convocarentur. Rejicitur quorundam opinio. Reddita pace, publica signa instituta & quæ. Lignorum usus apud Græcos, quæ semantia dicuntur. A quo inventa campana. An à Paulino Episcopo Nolano. De veterum tintinnabulis. Campana nomen, ejusque etymologia. Quamvis ceperit Ecclesia campanis uti. Ad quem spectet campanas pulsare. De campanis Religiosorum.

I. **O**Ritur hæc disquisitio ex superiori, estque ejus veluti appendix; quamvis enim sacre Synaxi certa fuerit hora destinata, quia tamen difficile potuit credentium multitudo ætate, sexu, conditione diversa, & habitatione ac loco dissidens, stans horis in Ecclesia adunari; credibile est aliquod signum antecessisse, quo omnes in unum cogerentur. quale autem hoc fuerit, conicere quidem possumus, sed non certo definire. Amalarius *lib. 4. de div. off. cap. 21.* lignorum sonitu Christianum populum congregatum ait, quando latitabat per cryptas propter persecutores. Non assentitur Amalario Baronius *an. 58. num. 108.* & merito: tum quia hujus rei nullum extat antiquum monumentum: tum etiam quia ratio ipsa non patitur, ut eo tempore, quo abdita loca ad conveniendum studiosissime quærebant, eo lignorum strepitu se proderent, & ad necem sibi inferendam Gentiles provocarent. Verisimilior videtur Strabonis conjectura

cap. 5. de rebus ecclæs. quod nimirum sola devotio aliquos cogeret ad statutas horas concurrere; alii prænunciationibus publicis invitarentur, & in una solemnitate proximè futuras discerent. Sed hæc referre ad nascentis Ecclesiæ tempora difficillimum est, nam vexati fideles acerbissimis gentium persecutionibus, sæpe locum mutare, eumque abditissimum nec inventu facilem quærere cogebantur, unde nec solo religionis studio convenire poterant, nec in uno conventu alterius præmoneri. Baronius *ibidem num. 102.* viros quosdam delectos arbitratur, qui cursores dicerentur, quorum munus esset singulos fideles perquirere, & privatim monere quando & quo loco convenire deberent. Ut autem probet hanc opinionem, nullum illorum temporum testimonium profert, præter Ignatii epistolam ad Polycarpum ita scribentis: *Decet, Beatissime Polycarpe, concilium cogere sacrosanctum, & eligere si quem vehementer dilectum habeatis & impigrum, ut possit divinus appellari cursor, & hujusmodi creare, ut in Syriam profectus laudibus celebret impigram charitatem vestram ad gloriam Dei.* Hæc solâ auctoritate fretus id astruit Baronius, cui ne assentiar ipsamet cogit epistola, quæ si attentè legatur, non de Curseore loquitur, qui Synaxim indiceret, sed de Legato qui mittendus erat in Syriam ad Antiochenos: unde circa finem ait, *Saluto eum qui designandus est, ut mittatur in Syriam.* Addo quod hanc epistolam non genuinum Ignatii scetum esse, sed supposititium viri eruditi dudum observarunt, & ad id probandum multa afferunt non parvi ponderis argumenta. Quod si aliqua fides illi præstanda sit, potior apud me erit alia Baronii sententia, jussu nimirum Episcopi unumquemque secreto convocatum. Hoc verò colligit ex his verbis ejusdem epistolæ: *Crebrius celebrentur conventus, nominatim omnes inquire, servos & ancillas ne fastidias.* At nutante fundamento firmum ædificium superstrui nequit. Fieri sic potuit, & fortassis sic factum est; sed nullum producere testem possumus, qui id factum asseveret. Aliquam sanè tesseram sive signum fuisse, quo Christiani & se mutuo agnoscerent, & loca scirent ac tempora synaxeos peragenda, certæ fidei res est; sed quale hoc signum fuerit, ignoramus. In actis S. Cæciliæ dicitur Valerianus S. Urbanum Pontificem reperisse, qui ad vitandas paganorum insidias latebat, *signo quod acceperat,* quodque omnino necessarium erat, ut mutua inter fideles societas, atque germanitas conservaretur.

II. Conuerso ad fidem Constantino, cum pace & tranquillitate potiri coepit Ecclesia, summa pietas Imperatoris, & Christianorum alacritas, quam describit Eusebius testis oculatus initio libri 10. suae historiae, nos dubitare non sinit, quin publicis signis, quae ab omnibus perciperentur, populus ad Ecclesiam coeperit conuocari. Ea diuersa fuisse veterum Scriptorum monumenta testantur. Pachomius Abbas tubae sonitu congregari Monachos praecipit, sicut olim Moyse imperavit Deus Num. cap. 10. ut duas tubas argenteas faceret, quarum sonitu ad movenda castra, ad festa, ad sacrificia multitudo conuocaretur. Cum audierit, inquit Pachomius regulae suae cap. 3. *vocem tubae ad Collectam vocantis, statim egrediatur.* Climacus item ait Gradu 19. signo sacrae tubae canente coactos Fratrum coetus. Alii malleo utebantur, quo singulorum cellae pulsabantur. Historia aethiopia cap. 104. in vita Abbatum Adolii, *Excitatorio malleo, inquit, pulsabat cellas omnium eos congregans ad oratoria.* Cassianus libro 4. Institut. cap. 12. *Cum sonitum pulsantis ostium ac diversorum cellulas percutientis audierint, ad orationem eos seilicet, seu ad opus aliquod invitantis, certatim e cubilibus suis unusquisque prorumpit.* In Bethleemico Monasterio hac voce *Alleluia* convocatas Moniales ad Collectam scribit Hieronymus epist. 27. *Usi sunt etiam Graeci lignorum percussione, quorum usum antiquissimum esse exactis secundae synodi Nicenae constat, ibi enim Act. 4. ex libro miraculorum S. Anastasii Martyris legimus, quod cum ejus reliquiae Caesareae appropinquarent, cives omnes letitia magna perfusi ligna sacra pulsantes obviam facti sunt.* Eorundem frequens habetur mentio apud Graecos scriptores. Theodorus Petreorum Episcopus in vita S. Theodosii Archimandrite; *Monachi ait, lignum pulsabant praeter solitam prope modum horam.* Nicephorus Blemides in vita S. Pauli Latrensis, *Imperat ut ante tempus lignum congregans Monachos pulsatur, & sacra Mystagogia peragatur.* Theodorus Studita in carminibus. *Venerunt tuba percute lignum tempore suo ut opus est.* Auctor vitae S. Niconis cognomento *Meletarite, Et ligni pulsatione omnes fratres conuocat.* Ea tubae quidem ac mallei usus ad sola Monasteria pertinuisse videtur, ligna autem ab omnibus Ecclesiis Orientalibus usurpata fuerunt, longoque spatio permansit eorum consuetudo, quia, ut paulo post videbimus, campanas ferius receperunt. Nunc quoque Graeci & aliae nationes sub tyrannico

Turearum imperio iisdem lignis utuntur, quae à Graecis *Semantetta*, sive Chirosemantra, quod manibus teneantur atque pulsantur, nuncupantur. Ea sic describit Leo Allatius in dissertatione de recentiorum Graecorum templis: *Sacerdotes Graeci ligneo instrumento ad Graecos in Ecclesiam conuocandos utuntur. Id est lignum binarium decem pedarium longitudine, duorum digitorum crassitudine, latitudine quatuor, quam optime dedolatum, non fissum aut rimosum, quod manu sinistra medium tenens sacerdos vel alius, dextra malleo ex eodem ligno cursim hinc inde transcurrens modo in unam partem, modo in alteram, prope vel emittit ab ipsa sinistra, ita lignum diuerberat, ut ictum nunc plenum, nunc gravem, nunc acutum nunc crebrum, nunc extensum edens, perfecta Musices scientia auribus suavissime moduletur.* Haec Allatius, qui aliud Semanterion esse ait insignis magnitudinis, adeo ut quandoque sex palmos latitudo, unum crassitudo, triginta longitudo exaequet, quod in turribus catenis ferreis appenditur, & malleo pulsatur. Campanas vero usui Graecis esse coepisse anno 865. refert Baronius ex historiae Venerae scriptoribus afferentibus Ursum Patitiacum Venetiarum Ducem primum omnium dono misisse duodecim mirificae artis & valde sonoras Michaeli Imperatori, qui eas in turri ad S. Sophiam extructa collocavit. Ad Orientalem igitur Ecclesiam delatae sunt saeculo nono, cum jam dudum in Occidentali receptae fuissent. Sed à quo primum inventae, cuiusque opera vel auctoritate in Ecclesiam introductae sint, incomperatum est.

III. Polydorus Virgilius lib. de Inventoribus rerum id Sabiniano Pontifici adscribit, qui Gregorio Magno successit. De eodem Onuphrius Panninius in epitome summorum Pontificum sic scribit, *Hic Papa Campanarum usum invenit, iussitque ut ad horas canonicas, & Missarum sacrificia pulsarentur in Ecclesia.* Sed Anastasius in ejus vita nihil de campanis ab eo inventis dicit, nec scio, à quo hoc didicerint Panninius, & Polydorus. Angelus Roccha in comment. de campanis cap. 1. à S. Hieronymo, qui ducentis circiter annis ante Sabinianum vixit, campanarum mentionem factam credidit cap. 33. & 39. regulae Monacharum, ejusdem regulae perperam Hieronymo tributa falsa inscriptione deceptus. Tum ait, S. Paulinum Episcopum in suam Nolanam Ecclesiam primum omnium hunc usum invexisse. Consentiant passim recentiores, quod attinet ad Paulinum: & alii quidem ad inventas ab eo tradunt,

dunt, alii verò earum usum à gentilibus acceptum ad Ecclesiam ab eodem translatum autumant, sive minora dumtaxat tintinnabula, quæ jam ubique in usu erant, Ecclesiæ tradiderit, sive ab his desumpta forma, majora confici curaverit. Nemo tamen veterum Patrum, qui res Paulini accuratissime prosecuti sunt, hanc memorabilem ejus inventionem laudat, vel attingit, unde fit, ut huic assertioni ægrè assensum præbeam, quæ nullo legitimo teste munita est. Auger scrupulum ipsemet Paulinus, qui epistola 12. ad Severum conditam à se Basilicam, & singulas ejus partes describens, nullam tamen campanarum sive turris campanariæ mentionem facit, cum alia nihilominus minora ædificia exactè commemoret. Agunt de campanis, earumque usu in Ecclesiis Alcuinus, Amalarius, Walfridus Strabo, qui Caroli Magni & Ludovici Pii temporibus claruerunt, quarto sæculo post Paulini decessum, sed de Paulino silent, sicut & alii sequentium sæculorum scriptores. Verba Strabonis omittenda non sunt. Ita enim loquitur cap. 5. rerum Ecclesiasticarum, *De vasibus fustibus vel etiam productilibus, quæ simpliciter signa vocantur, quia eorum sonoritate quibusdam pulsibus excitata significantur, quibus in domo Dei statuta celebrantur officia: de his inquam hic dicendum videtur, quod eorum usus non adeo apud antiquos habitus proditur. Eorum usum primò apud Italos affirmant inventum. Unde & à Campania, quæ est Italiae Provincia, eadem vasa majora quidem campanæ dicuntur: minoræ vero quæ à sono tintinnabula vocantur, nolæ appellant à Nola ejusdem civitate Campaniæ, ubi eadem vasa primò sunt commentata.* Forrassius sciolus quispiam, cum hæc apud Strabonem legisset, de suo addidit Paulinum, qui Nolæ in Campania Episcopus fuit, campanas & nolæ in Ecclesiam induxisse, & hoc commento sequioris ævi scriptoribus fucum fecit. Quisquis autem fuerit, qui hoc Paulino primus adscripsit, cautiùs processisset, si campanæ, & nolæ vocabula Paulini sæculo & aliquot sequentibus inaudita fuisse considerasset. Res sanè vetus est, sed vox recentior. Non me later Quintilianum, qui sub Domitiano vivebat, nolæ meminisse lib. 8. instit. cap. ult. ubi inter ænigmata recenset, quod Cæcilius dixit de quadam muliere, eam fuisse in triclinio Coam, in cubiculo Nolam: at hic nolæ longè diversa significatione accipitur, conficta voce à nolendo sensu obsceno, quem peritiores Grammatici explicant apud Vossium lib. 4. instit. Orator. cap. 11. §. 5. rejecta falsa Cœlii Rhodigini & aliorum opi-

nione, qui ex usu sui temporis hanc vocem interpretati sunt.

IV. Porro Veteres pelvis, lebetis, æris, æramenti, codonis, & tintinnabuli vocibus uti sunt, donec nolæ & campanæ vocabula adinventæ & communi quodam latine scribentium consensu approbata fuerunt. Tintinnabulum describit Plautus in Trinummio act. 4. sc. 2. his versibus:

*Nunquam ædæpel temere timuit tintinnabulum,
Nisi quis illud trahat aut movet, mutum est,
tacet.*

Plutarchus lib. 4. Symposiaco qu. 5. Helluones & obsonatores eos dici notat, qui in foro piscatorio versantur, & tintinnabulum, quod græcè codon dicitur, celeriter exaudiunt. Eo enim sonitu signum dabatur vendendi pisces: cujus rei jucundissimam narrat historiam Strabo Geographus lib. 14. cujusdam Citharædi, quæ cum artem suam in Jasso insula ostentaret, quamprimum tintinnabulum increpuit, illico omnes eo relicto ad pisces dilapsi sunt, præter unum surdastrum, cui Citharædus gratias egit, quod cæteris auditu tintinnabuli signo abeuntibus solus remansisset: At ille, Numquid ait, jam sonuit tintinnabulum? & eo affirmante, ipse item surgens protinus digressus est. Scribit etiam Porphyrius lib. 4. de abstinentiæ animalium, Samnæos, genus quoddam Philosophorum in India, ad codonis seu tintinnabuli sonum solitos congregari ad preces & ad cibum. Ufos quoque tintinnabulis Sacerdotes Proserpinæ refert Apollodorus lib. de Diis, idemque testatur de Sacerdotibus Syriæ Lucianus in dialogo de eadem. Idem agens de viris mercede conductis ait in ditiorum ædibus familiam & mercenarios ad opera olim excitatos tintinnabulis, quorum ingens sonus esset, ut ab omnibus posset audiri. Ab Augusto posita tintinnabula in fastigio ædis Jovis Capitolini, refert Suetonius. Tumulo quoque Porisenæ regis eadem appensa asserit Plinius lib. 36. cap. 13. quæ vento agitata longè sonitum referebant. Nota est Juvenalis invectiva in verbosam mulierem sat. 6.

*Verborum tanta cadit vis,
Tot pariter pelves, & tintinnabula dicas
Pulsari: jam nemo tubas atque æra fatiget,
Vna laboranti poterit succurrere Luna.*

Notum est Martialis distinctione lib. 14.
*Redde pilam, sonat æs thermarum, ludere pergis?
Virgine vis sola lotus abire domum.*

Notus est denique usus tintinnabulorum in veteri testamento: Exodi 28. *Ad pedes tunicæ quasi*

quasi mala punica facies, mixtis in medio tintinnabulis, ita ut tintinnabulum sit aureum. Et Ecclesiastici 45. *Cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare sonitum in incessu suo.* Ex his & aliis testimoniis liquidd constat id quod supra diximus, campanæ & noxæ vocabulum recentius, rem ipsam antiquissimam esse. Unde autem campanæ nomen derivatum sit, Grammatici inquirunt, & quosdam asserunt notaciones, quæ plus argutarum, quam veritatis habere noscuntur. Plerique à Campaniæ regione deducunt, vel quia ibi grandiores fieri cœperunt, vel quia primum in ea provincia repertæ sunt: sic vasa fictilia ab Horatio lib. 1. sat. 6. *campana supellex* dicuntur, quia in Campania ex luto & argillâ pulcherrima fingeantur. Quare idem lib. 2. sat. 3. ait.

*Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla.*

Et Isidorus lib. 16. orig. cap. 24. *Campana*, inquit, à regione Italiæ nomen accepit, ubi primum ejus usus repertus est. Loquitur autem de trutina, quæ constat scapo notis distincto ad librarum discrimina indicanda; nam subdit, *Hæc duas lances non habet, sed virga est signata libris, & uncis, & vago pondere mensurata.* Potest quoque campana ex ære campano desumi, quod omnium præstantissimum esse asserit Plinius lib. 34. cap. 8. *In reliquis palma Campano.* Licet enim supra cap. 2. Corinthium ceteris præferre videatur, illud tamen non erat purum æs, sed commixtio omnium metallorum, ut ex eodem Plinio notat Isidorus lib. 16. orig. cap. 19. ubi etiam ait æs campanum utensilibus, & vasis omnibus probatissimum esse. Nec est improbable campanæ nomen tunc tintinnabulis inditum cum ex ipso ære majora fieri cœperunt: quo autem anno id contigerit, non liquet.

Hieronymus Magius cap. 2. libelli de Tintinnabulis, quem capta Cypro captivus & servus hominis Turcæ tunc ecclesiarum turribus impositas, cum ethnicorum Principum odia adversus Christianos jam satis refraxissent. Eiusdem sententiæ Baronius est an. 58. licet fateatur incertum esse annum, quo id primitus factum est. Mibi autem vero propius videtur, statim ac reddita Christianis est pax, ad convocandum populum tintinnabula adhibita, primum minora, deinde grandiora: etenim ad idem munus coetum congregandi passim apud Ethnicos in usu erant: multo-

que aptior ad multitudinem coadunandam campanarum sonitus est, quam strepitus lignorum, aut clangor tubarum, quia & longius diffunditur, & facilius percipitur. Cum S. Benedictus circa annum 459. in specu Sublacensi monasticæ professionis fundamenta jaceret, Romanus monachus, à quo sanctæ conversationis habitum susceperat, panem ipsi portare certis diebus solebat, quem per funem in speluncam sub mittebat. *Resti autem*, inquit Gregorius lib. 2. dialog. cap. 1. *parvum tintinnabulum inseruit, ut ad ejus sonum vir Dei cognosceret, quando sibi Romanus panem præberet.* Ex quo colligimus, tintinnabuli usum apud Monachos jam eo tempore percrebuisse: nec dubito, quin de tintinnabulo idem Benedictus intelligi debeat, cum de significanda hora operis Dei agens in regula cap. 43. ait: *Ad horam divini officii, mox ut auditum fuerit signum, velitis omnibus summa cum festinatione curratur.* Nam veteres signi nomine campanam metonymicè intelligebant, quia per eam datur signum divini officii. Gregorius Turonensis in vita S. Gregorii Lingonensis, commotoque signo Sanctus Dei ad officium dominicum consurgerebat. Idem in Nicetio Lugdunensi, quod Presbyter audiens jusse signum ad vigiliam commoveri. Et lib. 3. histor. Franc. cap. 15. *Dum per plateam præteriret, signum ad matutinis motum est.* Eulogius Martyr in Apologetico, per idem tempus graviter in nos prædialis grassabatur insania, ita ut excelsa pinnaculorum prosterneret, quæ signorum gestamina erant ad conventum canonicum quotidie Christi colis innuendum. Quidam ex actis S. Lupi Senonensis Episcopi nomen campanæ receptum credunt initio septimi sæculi, vel in fine sexti. In his enim hoc factum narratur. *Clotarius Rex ubi comperit campanam S. Stephani sonum edere gratissimum, jussit eam Parisios transferri, ut ejus sonitu sæpius delectaretur.* Dissipuit ea res beato Episcopo. Itaque mox ut ablata est à Senonibus, omnem soni gratiam amisit. Id Rex intelligens occisus subter suo illam loco restituit. Vbi autem ad pontem Senonicum ventum est, rediit illi primum sonus, & ob sancti viri merita septimo milliaro auditus est. Idem confirmari potest ex Audeno Rothomagensi in vita S. Eligii apud Surium lib. 2. cap. 21. his verbis: *Cum aliquando visitaret diocesis suam, ut solent Episcopi, quadam ex causa interdixit, ne cuius id est preces canonice & sacrificium celebrarentur in Basilica quadam, donec ipse juberet.* Erat illic Presbyter quidam sibi male conscius, ob cuius culpam id fecerat beatus Episcopus. Is parvipendens ejus sententiam, cum

procul

procul illum recessisse arbitraretur, campanam horâ statuta uti moris erat pulsare cepit. Sed ut ejus temeritas reprimeretur, campana rationis experti Beato viro obtemperans nullum sanum reddidit. Perstitit ille trahendo restim campanæ, sed sonum exprime non potuit.

Verum in his testimoniis ex actis sanctorum *Aspi* & *Eligii* advertendum est, in prius Scrip- toribus nomen campanæ non reperiri sed à *Laurentio Surio*, qui prisca loquendi formulas recentioribus commutavit, contra fidem veterum Codicum substitutum fuisse, non sine gravi dispendio sacræ & profanæ eruditionis. Puram *Eligii* vitam, qualem scripsit *Audoenus*, edidit *romo V. sui Spicilegii* *Lucas Dacherius*, cujus in veterum scriptis ab interitu vindicandis summam diligentiam & accuratissimum judicium omnis posteritas collaudabit. Prænarratam igitur historiam sic proprio sermone scribit *Audoenus*. *Alio tempore cum Dioceseres suas, ut episcopis mos est, visitaret; exiit quædam certa causa, ut in una Basilica interdiceret cursum vel oblationem, quousque ipse juberet, celebrari. Erat autem illic Presbyter quidam mala conscientia saucius, cujus vi delictet ob culpam excommunicatio processerat, qui Episcopi jussis nimis obtemperandum credens, verbaque ejus leviter valde ferens, cum longius cum a loco illo abisset æstimaret, mox signum Ecclesiæ statuta hora, sicut mos erat, pulsare cepit. Tunc ad consuetandam humanam præsumptionem, magis insensibilis quam rationalis creatura verbis Episcopi parens, veluti sibi interdicto silentio nullum ad pulsantis nisum signum reddidit sonum. Deinde Presbyter diutius funem terebrans, cum cerneret tumultum omnino permanere mutum, egressus protinus Basilicam causam euntis manifestat. Tum illum refert poenitentiam egisse, & loco ab *Eligio* reconciliato, mox signo ræcto sonus pristinus rediit in tintinnabulum. In his autem apparet, *Audoenum* signi & tintinnabuli vocabulo, non campanæ usum esse. Beda tamen qui sexaginta circiter annis post *Audoenum* floruit *lib. 4. histor. cap. 23.* describens obitum *Hildæ* Abbatissæ auditum ait à quadam *Moniali* notum campanum sonum, quo ad orationes excitari vel convocari solebant. Eadem voce utuntur *pafsim* octavi, noni, & sequentium sæculorum scriptores, ex quo conjicio nomen campanæ grandioribus tintinnabulis impositum circa finem septimi sæculi, & octavo, ac nono apud omnes diffusum esse. *Anastasius* in vita *Leonis IV.* Fecit in Ecclesia *S. Andree* campanam, & posuit campanam cum malleo arce & cruce excavato. *Monachus Sangallensis* in *lib. de ecclesiastica cura Caroli Ma-**

gni cap. 31. narrat tempore ejusdem *Caroli* vixisse opificem in omni opere aris excellentissimum, qui optimam campanam, seu campanum, ut ille loquitur, conflavit, cujus sonitum cum Imperator miraretur, promisit artifex, se multo præstantius conflaturum si pro stanno centum libras argenti illi daret. Accepto autem argento vir nequam stannum pro argento posuit, & campanam brevi tempore perfecit, quæ cum Regi placuisset immisso ferro pulsatorio jussit in campanario suspendi. Cumque cultos ecclesiæ & reliqui *Capellani* eam movere ad sonitum niterentur, nec possent, indignatus auctor operis apprehenso fune pertraxit ærumentum, & ecce ferrum elapsum in verticem ipsius decidit, & occidit. Argentum verò repertum jussit *Carolus* inter *Palatinos* egentes distribui. *Alia* ejusdem temporis testimonia frustra congererem, nam post *Carolum Magnum* omnes ferè scriptores voce campanæ vel signi indiscriminatim uti sunt. Sæculo item octavo barbara vox *Clocca* audiri cepit. Ea utitur *S. Bonifacius* episcopus *Moguntinus* & martyr *epist. 9.* rogans *Huertbertum* Abbatem, ut unam sibi *cloccam* transmittat. Et *Gutbertus* ad *Lulum* episcopum *epist. 89.* inter reliquas ejusdem *Bonifacii*, *Cloccam*, inquit, qualem ad manum habui tue paternitati mittere curavimus. *Rudolphus* quoque in vita *S. Liobæ* Abbatissæ, *Mater* ejus, ait, vidit per somnium se quasi signum ecclesiæ, quod vulgo *cloccam* vocant, in sinu suo habere, idque immissa manu tinniens extrahere.

VII. Signum vero sive campanam pulsare pertinebat antiquitus ad Sacerdotes, & *S. Benedictus* in *regula cap. 47.* hoc munus *Abbati* imponit, ut ipse horam operis Dei diu noctuque nuntiet, aut tali sollicito fratri injungat hanc curam, ut omnia horis competentibus compleantur. *Amalarius lib. 3. cap. 1.* hoc officium non esse à *Presbytero* subterfugiendum ait: & in *Capitul. Caroli Magni lib. 6. cap. 168.* statuitur, ut Sacerdotes signa tangant horis canonicis. Idcirco *Ordo Romanus* & antiqua *Ritualia*, itemque concilium quartum *Carthaginense* materiam *Ostiarum* in sola clavium traditione constituunt, nulla habita mentione pulsationis campanæ, quia hoc ad ejus officium non pertinebat. Sic olim præcepit Deus, ut filii *Aaron* sacerdotales tubis clangerent ad convocandam multitudinem: qui ritus ad novi Testamenti sacerdotes transiit, & in Ecclesia diu permansit. At hodie officium *Ostiarum* est, quem decet superpelliceo indutum esse, dum signa pulsat, quia munus sui ordinis exercet. Nec sine ratione *Ma-*

jores nostri decreverunt à Deo sacratis viris signa tangi, quia & sacra res est fidelem populum ad divinum officium, ad Missam, ad communionem; ad audiendum verbum Dei coadunare: & ipsæ campanæ episcopali benedictione, sanctique olei unctione consecratæ sunt, & inter sacra ecclesiæ vasa connumerantur. Et usum quidem benedicendi campanas scribit Baronius à Joanne XIII. traxisse originem, qui anno 968. campanam Lateranensem miræ magnitudinis, antequam super campanile elevaretur, sacris ritibus Deo consecravit, atque Joannis nomine nuncupavit, *quivivus*, inquit, *in ecclesia perseveravit*. Sed multò antiquiorem esse ex ritualibus libris integro sæculo ante Joannem XII. conscriptis palam fit, in quibus formula benedicendi & unguendi campanas reperitur, hoc præfixo titulo, *Ad signum Ecclesiæ benedicendum*, ut eruditissimus Menardus testatur in notis ad lib. Sacrament. pag. 207. ex Codice Rhemenfi tempore Caroli Magni exarato. In ipsa verò consecratione nomine alicujus Sancti campana insignitur, sive ut à cæteris proprio veluti nomine distinguatur; sive quia ad pietatem magis conducere arbitrati sunt primi hujus ritus institutores, si voce alicujus Sancti plebs ad Ecclesiam convocari diceretur. Quod autem spectat ad usum campanarum, memini me legisse apud quosdam Juris canonici Interpretes, non licere Religiosis plures campanas habere, sed unam dumtaxat, sicut Joannis XXII. in constitutione, quam vocant extravagantem, *cap. unico, de offic. Custodis*. Atqui ea constitutio de solis Mendicantibus loquitur, eisque mandar ne plures campanas habeant sine licentia Apostolicæ sedis, propter lites inter ipsos & cathedrales Ecclesias hac de causa exortas: at ubi plures sine contradictione possidebant, illis deinceps liberè uti permisit. De Monachis nihil decernit, imò Zacharias Papa, & Callixtus II. Castinensibus concesserunt quodcumque velent, etiam in civitatibus signa pulsare, ut patet ex eorum Bullario *constit. 4. & 11.* & hoc quoque pro Monachis Angelis statuisse Callixtum narrat in suis Chronicis Gul. Thorne an. 1085. Favent prisca Monachorum Ritualia, quæ diebus festis omnia signa pulsari mandant, & hanc pulsationem *classicum* vocant. Templariis autem, Hospitalariis, & aliis habentibus in suis domibus oratoria, *C. patentibus de privilegiis*, campanarum usus à Celestino III. vetitus fuit.

CAPUT XXIII.

Qualis debeat esse panis qui offertur & consecratur in Missa. Quæ gentes azymo, quæ fermentato utantur. Discutitur de hoc controversia inter Græcos & Latinos. Quibus argumentis & conjecturis probari possit utramque Ecclesiam per multa sæcula in fermentato sacrificasse. De more offrendi panem & vinum. Quid sit fermentum quod olim Pontifices ad Ecclesias Verbis mittebant. Missam antiquitatis Eucharistiam, necnon & panem communem in signum communionis. De forma seu figura panis consecrandi. Quo tempore & qua occasione panis azymus introductus. Hostiarum quibus hodie utimur origo. Quo studio olim factæ. Duplex panis & vini præparatio. Admitta quadam de Eulogis.

I. CUM Sacramentum Eucharistiæ, quod singulari prærogativa & sacramentum est & sacrificium, ex pane & vino constet, nulla unquam de vino inter Catholicos quæstio fuit; omnes enim vini nomine audito, illud statim mente concipiunt, quod ab uvis exprimitur, & hominibus in potum exhibetur. De pane verò inter Orientales, & Occidentales acerrimæ motæ sunt lites: nam Orientales fermentato utuntur, & hunc solum legitimam esse materiam hujus Sacramenti affirmant; Occidentales autem in azymis conficiunt, utentes tamen fermentato non damnant. Adherent Latinis in usu Azymorum Maronitæ & Armenii, sed quo tempore his uti cœperint præter morem cæterorum Orientalium, difficile est invenire. Ajunt Maronitæ antiquissimam esse in suis Ecclesiis hanc consuetudinem, sed ejus initium designare non possunt. Morinus in præfatione ordinationis Maronitarum p. 383. ad probandam hujus ritus antiquitatem ex Davide illarum gentium Archiepiscopo, qui vivebat anno Domini 1053. testimonium affert excerptum ex notis Abrahami Echellensis ad catalogum librorum Chaldaicorum *cap. 144. editionis Romane*; sed nihil ex eo concluditur, nam David ibi citatus hoc solum refert, Christum in pane azymo sacramentum instituisse. De Armeniis diversæ sententiæ sunt. Quidam enim ajunt Magnum Gre-